

росіянин серед поляків»): Wise A. Alexander Lednicki – A Pole Among Russians, a Russian Among Poles – Polish–Russian Reconciliation in the Revolution of 1905. – New York : Columbia Univ. Press, 2003.

SUMMARY

Andriy Starodub

Contacts between the Regency Council of Kingdom of Poland and the top leadership of the Russian Orthodox Church in the organization management Warsaw Orthodox Diocese (September-October 1918)

The article reviews the history of the first contacts between the Moscow Patriarchate and the government reborn Poland (Regency Council of the Polish Kingdom), which took place in autumn 1918. Based on correspondence, preserved in the Archiwum Akt Nowych (Warsaw) peculiarities of the parties' positions on the issue of the status and jurisdiction of the Orthodox Church in Poland.

Keywords: All-Russian Church Council (Sobor) of 1917-1918, the Warsaw diocese, Regency Council of the Kingdom of Poland, Archbishop Seraphim (Chichagov), Alexander Lednitski.

Сергій БАШИНСЬКИЙ

Пінський Православний Собор 1791 р.

Реалізація постанов Пінського Православного Собору 1791 р. в Патріаршому і Синодально-Канонічному Томосі Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р. та їх значення для сьогоденної боротьби за автокефалію Української Православної Церкви

Історичний огляд та порівняльний аналіз Пінського Собору 1791 р. та Патріаршого і Синодально-Канонічного Томосу Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р. і їх значенню для Православної Церкви в Україні на шляху до своєї автокефалії. Розглядається роль світської влади у проголошенні автокефалії, проукраїнський елемент у прийнятті наведених вище документів та правочинність дій Вселенського Патріархату щодо проголошення автокефалії Української Церкви.

Ключові слова: Пінський Православний Собор 1791 р., Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р., автокефалія, Вселенський Патріархат, Московський Патріархат, Українська Автокефальна Православна Церква,

канонічність, єпископ Віктор (Садковський), митрополит Діонісій(Валєдинський).

На кінець XVIII ст. Польська держава, тоді – Річ Посполита, перебувала далеко не в zenіті своєї слави. В країні посилювалось загальне незадоволення шляхти наслідками першого поділу Речі Посполитої 1772 р. Наслідком цього було утворення в Польщі сильної партії реформи, котра прагнула оздоровити державний лад¹. Реалізації таких намірів міг посприяти зовнішній спокій, оскільки Росія була в тому часі зайнята війною з Туреччиною, що розпочалася 1787 р. через приєднання Криму до Росії.

Таким чином, 6 жовтня 1788 р. свою роботу розпочав чотирьохлітній сейм, який був проголошений «генеральною конфедерацією» з метою приймати рішення більшістю голосів, а не так, як було до цього, коли рішення ухвалювались одностайно волею послів, а відтак жодна з партій не змогла б реалізувати своїх постанов².

І, напевно, Польща не забула події двадцятилітньої давнини, а саме Уманську різню та Коліївщину, оскільки по країні 1789 р. розійшлись масові чутки про те, що в українських воєводствах готується чергове повстання. І можна лише увити, якого розголосу набули ці чутки, оскільки в квітні цього ж 1789 р. сеймом була прийнята конституція «про забезпечення громадського спокою». В ній була вказівка до православного духовенства, щоб воно присягнуло на вірність королю та Речі Посполитій і щоб в молитвах та за богослужінням поминалися не закордонні монархи та князі, а поминали польського короля Станіслава Августа³.

Якщо повстання було настільки реальним, то виникає питання, чому такого не було на лівобережній Україні? Невже політика русифікації, «перекачування умів», катерининська комісія уложення мали такі руйнівні наслідки для самоідентифікації українця? Напевно, такими засобами Москві вдалось цього домогтись, чого не скажеш про правобережну Україну під Польщею, котра масово потерпала від політики окатоличення: український дух та самосвідомість тут нікуди не зникли.

Тим часом почались доноси та арешти⁴. До в'язниці потрапив також православний єпископ, вікарій Київського митрополита – Віктор (Садковський), котрий ще за часів боротьби з унією отримав серед польської шляхти статус російського агента. Для розгляду справи щодо підготовки бунту і причетності до цього єпископа Віктора (Садковського) була утворена окрема депутація, яка нічого не знайшла.

Але вразив їх інший факт: те, що в Польщі існувала ціла православна єпархія, єпископ якої підпорядковується Російському Синодові в Петербурзі, листується з ним і отримує від нього різні вказівки. Хоча тут немає нічого дивного, оскільки після приєднання Київської митрополії до Московського Патріархату 1686 р. православні в Польщі через київського митрополита також підпорядковані Москві⁵.

Рік по тому, 26 березня 1790 р. згадана депутація представила звіт своєї діяльності. Єпископа Віктора (Садковського) було звинувачено в державній зраді, за що він має відповідати перед судом. Але обвинувачений єпископ не через підготовку до бунтів чи чогось подібного, а через те, що цей православний єпископ в Польщі підпорядкований не уряду цієї країни, а Російській державі. Цей факт, на думку депутації, і є джерелом усяких бунтів і замахів на цілісність Речі Посполитої. Таким же джерелом небезпеки є опіка Росії над православними в Польщі. І тут депутація пропонує сеймові рішення цієї проблеми: опіку Росії потрібно усунути, а натомість замінити її гарантією власного короля та уряду Речі Посполитої. І більше того: навіть створити для православних на державні кошти семінарії, утримання яких не буде складним, порівняно з тими бідами, від котрих вони вбережуть вітчизну⁶.

Наступним кроком стало звернення до народу від імені сейму, а у зверненні до духовенства християнських церков закликалось повчати людність, котра «роз'єднана в релігії, повинна бути зв'язана любов'ю до вітчизни, любити взаємно один одного, жити в згоді, щоб не боятися за своє і бути страшним для чужих»⁷. Відтак ці ідеї були затверджені на законному рівні. Також вийшло рішення, що краще Православній Церкві в Польщі було б знову повернутися до Церкви-Матері, тобто Царгорода, куди, власне, і було відправлене посольство. А сейм, конституцією від 5 березня 1791 р., постановив зібрати в місті Пінську Генеральну Конгрегацію, тобто Собор, для закінчення впорядкування цієї справи.

Прибуло 96 делегатів від духовенства, шляхти, міщанства, монастирів, братств і ін. Прибули навіть католицькі та деякі уніатські єпископи. Пленарні засідання Пінського Собору відбулись 1-2 липня 1791 р. Були прийняті правила про устрій Православної Церкви в Польщі, укладені в 11 артикулах, поділених кожний на кілька параграфів. Головними засадами були: ієрархія цієї Церкви перебуватиме у духовній залежності від Царгородського патріарха,

котрий поставить архієпископа та єпископів; надалі у догматичних справах Православна Церква в Польщі повинна звертатися до Царгорода; кожні чотири роки скликається Собор, до складу якого входять єпископи, архімандрити та делегати від духовенства і мирян. Собор обирає єпископів, архімандритів та церковний суд; постійним адміністративним органом є Синод, члени якого – архієпископ та три єпископи. Синод управляє Церквою на підставі канонічних правил та постанов семи Вселенських Соборів; у кожній парафії повинні бути школа для дітей парафіян під наглядом священника та шпиталь для старих і вбогих⁸. Також йшлося про діяльність консисторії, єпархіальне управління та адміністративний поділ, діловодство та ін⁹.

Ця подія викликала значний спротив як в Католицькій Церкві і навіть самого папи, так і в уніатській Церкві, незважаючи на присутність деяких архієреїв цих Церков у Пінську. Скарги на адресу сейму призвели до певної затримки: остаточну крапку в офіційній організації даного питання було поставлено в травні 1792 р. Сейм ухвалив рішення Пінської Конгрегації, а також вирішено було питання щодо церковного майна: все, що було до цього часу відібране в православних на користь греко-католиків, залишалося в руках останніх, а за православними залишалися ті храми та монастирі з маєтностями, які в них були станом на цей таки 1792 рік. Також була розглянута справа єпископа Віктора (Садковського), якого так і не випустили з ув'язнення, а лиш перевели до іншої фортеці.

Але не все було так чудово, як видається на перший погляд. На кінець 1791 р. Росія вже закінчила війну з Туреччиною, закріпивши за собою права володіння Кримом та Північним узбережжям Чорного моря. Це призвело до того, що польські магнати, котрі були проти реформ і виступали за союзництво з Російською державою, підняли бунт – влаштували так звану тарговицьку конфедерацію і піддалися під захист Росії. Російські війська зайняли Варшаву, потім Київщину, Поділля і значну частину Волині. Було скликано новий сейм, який тиском скасував конституцію 1791 р. та відновив попередній устрій. Сейм покірно затвердив таке уступлення земель. Проти короля і уряду за це 1794 р. відбулось повстання під проводом генерала Косцюшка, котре розгромили російські та пруські війська; росіяни взяли Варшаву та Вільно. Польщі було покладено край: Росія приєднала решту білоруських та українських земель, які ще

залишались за Польщею (крім Холмщини та Підляшшя), інші провінції розібрали між собою Австрія та Прусія¹⁰. Таким чином, православні в Польщі знову опинилися в юрисдикції Москви.

Тим не менше, не реалізовані рішення Пінського Собору мають велике значення. Звісно, це не назвеш повною автокефалією, а швидше широкою автономією, оскільки Вселенський патріарх мав поставляти ієрархів. Але це близьке до того становища, що мала взагалі Українська Церква до 1686 р., що багато українських церковних історіографів називають фактичною автокефалією. Постанови 1791 р. засвідчили, незважаючи на всі перешкоди, прагнення українського народу до автокефалії. А також згода на це Вселенської патріархії вкотре засвідчила невизнання Константинополем правочинності акту 1686 р., а також те, що саме вона, а не Москва, є Церквою-Матір'ю для Української Церкви і лиш вона має право розглядати питання автокефалії Церкви українського народу.

Ситуація довкола Пінського Собору цікава ще одним вагомим елементом. Незважаючи на те, що деякі дослідники говорять про автокефальні настрої в українському суспільстві, відомий історик О. Лотоцький у своїй праці «Автокефалія», описуючи історію Української Церкви, не говорить про даний Собор взагалі, а, з моменту приєднання Київської митрополії до Московського Патріархату, тобто з 1686 р., розглядає її виключно в контексті історії Російської Православної Церкви¹¹. Подібне спостерігається і в митрополита Іларіона (Огієнка)¹². І тут виникає питання: чому подібного Собору не відбулось в православної Церкви, підпорядкованій Московському Патріархату? Можна припустити, що дана ситуація, котра власне і повторилася, лише з ширшим розмахом і наслідками, 1924 р., чітко засвідчує, яку велику роль у справі церковної автокефалії відіграє вище державне керівництво.

Відновлено Польську незалежну державу було після Першої світової війни. Згідно з Ризьким договором 1921 р. Західна Україна та Західна Білорусь, складові Київської митрополії, котра з 1686 р. входить в Московську юрисдикцію, увійшли до складу Польщі¹³. В межах даної держави опинилося близько 2,5 млн православних українців, понад мільйон білорусів та понад 25 тисяч росіян. Таким чином Православна Церква в щойно відтвореній державі автоматично опинилася у зверхності Московського Патріархату¹⁴.

Польське керівництво, очолюване Юзефом Пілсудським, було зацікавлене в тому, щоб повністю відірвати від Москви православні єпархії в Польщі, які налічували до 5 млн віруючих. Переговори з Москвою нічого не дали. Патріарх Тихон (Белавін) відкинув прохання єпископів Юрія (Ярошевського) та Діонісія (Валединського) про надання автокефалії і погодився на широку автономію, призначивши владика Юрія (Ярошевського) митрополитом-екзархом.

Після цього, в червні 1922 р., у Варшаві відбувся Собор із п'яти православних архієреїв у Польщі, де було піднято питання автокефалії. До владик Юрія (Ярошевського) та Діонісія (Валединського) приєднався єпископ Люблінський – Олександр (Іноземцев). Таким чином було ухвалене рішення про проголошення автокефалії, але за умови, якщо польський уряд сприятиме визнанню їх в Константинополі та іншими східними патріархами, а також і московським, якщо той буде відновлений на цій посаді [очевидно йдеться про арешт патріарха Тихона (Белавіна) у травні 1922 р. – *Авт.*]. Також потрібно зауважити, що цього ж року було хіротонізовано у єпископи архімандрита Олексія (Громадського) – першого єпископа-українця в Польщі, за сприяння якого почався масовий перехід на богослужіння українською мовою, переклад богослужбової літератури та викладання в недільних школах українською мовою¹⁵.

8 лютого 1923 р. в житті Церкви відбувся надзвичайний прецедент. Архімандрит Смарагд (Латишенко) під час розмови з митрополитом Юрієм (Ярошевським), коли він умовляв його прийняти автокефалію, вихопив револьвер та кількома пострілами вбив владика. За це отця-архімандрита Варшавський Окружний Суд присудив до 12 років ув'язнення, з котрих він відбув 7, вийшовши за амністією¹⁶.

Після цієї трагедії 27 лютого 1923 р. собором єпископів Польщі на митрополита Варшавського було обрано архієпископа Волинського і Кременецького Діонісія (Валединського). В цьому ж році патріарх Константинопольський Мелетій IV затвердив владика його митрополитом Варшавським та Волинським, всієї Православної Церкви в Польщі та священноархімандритом Свято-Успенської Почаївської Лаври. Заручившись підтримкою Вселенської Патріархії, митрополит Діонісій (Валединський) знову звертається до Московського Патріархату з проханням благословити самостійне

існування Православної Церкви в Польщі. На що отримує чергову відмову, аргументовану неканонічністю поставлення митрополита Діонісія та обіцянкою розглянути питання польської автокефалії на майбутньому Всеросійському Соборі¹⁷.

Після цього єпископат Православної Церкви в Польщі, за підтримки уряду, звернувся безпосередньо до Вселенського Патріархату. Наслідком цього став Томос, тобто постанова, непересічний документ канонічного права – «Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р.» про призначення Православної Церкви в Польщі Церквою Автокефальною¹⁸. Даний Томос офіційно не надає, а визнає автокефалію Православної Церкви в Польщі. Тобто він підтверджує право кожного народу в межах своєї самостійної держави, при дотриманні певних канонічних правил щодо внутрішнього устрою церковного життя та наявності інших передумов для існування Церкви на засадах автокефалії, мати свою Помісну Православну Церкву. Томосом фактично підтверджено правочинність практики самостійного проголошення автокефалії Церквами Греції, Румунії, Сербії, Албанії та цілої низки інших країн.

Також Томос офіційно не визнає правочинність приєднання до Московської Церкви Київської митрополії і залежних від неї православних митрополій Литви і Польщі у 1686 р. Зазначимо, що Томос Вселенської Патріархії від 13 листопада 1924 р. був затверджений не тільки Вселенським Патріархом і Патріаршим Синодом, а й всіма іншими Східними Патріархами та першоієрархами автокефальних Церков, окрім Російської, тому з погляду канонічного права він становить Закон Вселенської Церкви¹⁹.

Виходячи з наведених положень Томосу, потрібно відзначити, що для Української Церкви Матір'ю-Церквою є Церква Константинопольська, і саме вона має погодитися на автокефальне буття нашої Церкви. Цей документ є невід'ємним джерелом в дослідженні проблеми Українського Православ'я, оскільки визнає Автокефальною не Польську Православну Церкву, а Православну Церкву в Польщі, яку в більшості склали етнічні українці (і духовенство і миряни), котрі через певні політичні ситуації опинилися в складі іншої держави – спершу в Польщі, а потім в Генерал-Губернаторстві Польському під час Другої Світової війни.

Проте чи дійсно Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада

1924 р. є такий проукраїнський? Відомо, що ще 1922 р. митрополит Юрій (Ярошевський) підняв питання про скликання Помісного Собору в Польщі. Були вироблені статут і правила скликання цього Собору, за зразком аналогів: Всеросійського та Всеукраїнського Соборів 1917-1918 рр., та подано їх до Польського Міністерства Освіти та Міністерства Ісповідань. Однак відповіді ніякої не було, хоча уряд продовжував вести справу провадження автокефалії, маючи зносини не з соборним голосом самої Церкви, а лиш з її виконавчим органом – Синодом²⁰. Такий Собор все-таки відбувся, але в січні 1927 р. Простою мовою кажучи, просто всіх було доведено до відома про вже вчинений факт. Також до уваги слід взяти той аргумент, що «автокефалія обійшлася Польському Уряду в три мільйони польських злотих. Про це згадав у своїх лекціях професор канонічного права Віленського Університету Віляновський, звернувши увагу, що ця сума була заплачена в Константинополі, і про це є відповідні записи в архівних документах Міністерства Закордонних Справ у Варшаві»²¹.

Якщо цей аргумент використовувати у дискусії щодо канонічності даного акту, то тут варто пригадати, що й Москва 1686 р. теж платила Константинополю, коли приєднувала собі Київську митрополію. Але саме в даному контексті цей факт є ще одним свідченням, що акт 1924 р. є дітищем Польської влади, що хотіла остаточно відірватися від будь-якого впливу Москви на її громадян. Це, між іншим, аналогічна мотивація до Пінського Православного Собору 1791 р. Також свідченням того, що Польща боролася не за православних українців у її межах, а виключно за свої політичні інтереси, є той нищівний наступ католицтва та впровадження польської мови богослужіння та викладання замість української, котрий розпочався у 1930-х рр.²²

Окремої уваги заслуговує той момент, що митрополит Діонісій (Валединський) у листі до місцеблюстителя Московського Патріаршого престолу – митрополита Сергія (Страгородського), де роз'яснював обставини прийняття автокефалії у Польщі, посилається на те, що тодішній Московський Патріарх Тихон був ув'язнений, а митрополит-екзарх в Польщі був убитий.

Саме цими причинами владики Діонісій (Валединський) аргументує автокефалію 1924 р. і порівнює цю ситуацію з від'єднанням Московського Престолу від Константинополя 1448 р. Посилаючись на це все, владики Діонісій (Валединський) зве-

ртається до «улюбленої нашої колишньої Церкви-Матері» і, сподіваючись на розуміння ситуації, чекає її благословення на автокефалію²³. Дещо дивна така поведінка владика. А якщо взяти ще до уваги, що по закінченні Другої світової війни він з покайням повернувся в лоно Російської Православної Церкви, а остання 1948 р. після того ж таки покайння про автокефалію 1924 р. від Вселенського Престолу, благословляє православним в Польщі вже від свого імені автокефалію²⁴, можна дійти думки, що це лише були геополітичні процеси, в яких уже вкотре розмінною монетою виявилось питання Української Церкви.

Потрібно констатувати, що Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р. різко засудила Українська Автокефальна Православна Церква під проводом митрополита Василя (Липківського), вважаючи, що, якщо і надавати таке визнання, то тільки їм: українській Церкві в Україні²⁵.

Незважаючи на таку дуалістичність цього документа та його політичну заангажованість, українці все-таки змогли максимально використати цю автокефалію для добра свого народу та Церкви. Напевно, якимось Божим промислом 1942 р. з благословення митрополита Діонісія (Валединського) на Соборі саме в Пінську було здійснено кілька архієрейських висвят уже для України, звільненої на той час від більшовизму; служби Божі нововисвячені єпископи правили українською мовою.

Також на цьому Соборі було прийняте рішення про прийняття в лоно цієї, вже безпосередньо Української Автокефальної Православної Церкви, котру на той момент очолював владика Полікарп (Сікорський), приймати духовенство липківської висвяти без пересвячень в суцшому сані (жодного архієрея Української Автокефальної Православної Церкви формації 1921 р. вже не було. – *Авт.*)²⁶.

Таким чином, Українська Автокефальна Церква отримала своє нове дихання, завдячуючи Патріаршому Томосу 1924 р. І навіть перший патріарх уже незалежної України, тобто патріарх Мстислав (Скрипник), був хіротонізований архиєреями саме цієї ієрархічної церковної ланки. Таким чином його апостольську спадкоємність та канонічність хіротонії оспорювати не можна, оскільки вона має тяглість від Церкви, благословенної Вселенським Престолом та всіма Східними Патріархами.

Ось так справа, розпочата ще 1791 р., нарешті зреалізувалася в житті, а не лише на папері.

Таким чином, Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 р. дав офіційне канонічне підтвердження права українців на свою автокефальну Церкву. Уже в диспуті з Московським Престолом архієпископ Полікарп (Сікорський), очільник Української Церкви спершу в Україні, потім у європейській діаспорі, в своєму захисті посилався на цей документ²⁷.

Сьогодні Українська Православна Церква Київського Патріархату, аргументовуючи канонічність та правочинність свого існування, в своїх офіційних документах²⁸ теж посилається²⁹ на Патріарший Томос 1924 р.³⁰.

Отже, значення акту 1924 р. дійсно досить суттєве і водночас багатогранне. Це дійсно є втілення в життя Пінського Православного Собору ще далекого 1791 р. Ми можемо говорити про те, як в першому, так і в другому випадку, значну роль у прийнятті цих документів відіграла влада Польської держави. Але в той же час це повинно слугувати прикладом для нинішньої влади незалежної України: без її підтримки та рішучості про Церковну незалежність можна надовго забути.

Факт присутності тут коштів, а також великого державного впливу, може дати привід сумніватися в об'єктивності дій самого Вселенського Патріархату. Нагадаємо, що він готовий Українську Православну Церкву Київського Патріархату на правах автономії і в статусі митрополії включити хоч зараз в свою юрисдикцію, а от надати їй автокефалію – тут уже знаходяться різні відмовки³¹. І без коментарів зрозуміло, що в боротьбі за лідерство у світовому Православ'ї між Константинополем та Москвою який раз поспіль Українська Церква виступає розмінною монетою і сам Константинополь, і Москву мало цікавлять українські прагнення до церковної незалежності.

¹ Преловська Ірина. Історія Української Православної Церкви 1686-2000 . – К., 2010. – С. 69.

² Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4 т. – К., 1998. – Т. 3. – С. 213-214.

³ Там само. – С. 215.

⁴ А.Ю.З.Р. – К., 1902. – Т. 5. – Ч. 3. – С. 30.

⁵ Диякон Сергій Башинський. Підпорядкування Київської митрополії Московському Патріархату – канонічний аспект проблеми // Православ'я в Україні: Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції / [під

- ред. еп. Переяслав-Хмельницького і Бориспільського Епіфанія (Думенка) та прот. Віталія Клоса]. – К.: [Київська православна богословська академія], 2011. – С. 63.
- ⁶ Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. – С. 216.
- ⁷ Там само. – С. 217.
- ⁸ Полонська-Василенко Н. Історія України: В 2 т. – Т. 2. Від середини XVII ст. до 1923 р. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2002. – С. 353.
- ⁹ Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви. – С. 220.
- ¹⁰ Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / Укладачі Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – С. 477.
- ¹¹ Лотоцький О., проф. Автокефалія: – В 2 т. – К., 1999. – Т. 2. – С.228-388.
- ¹² Іларіон, митрополит. Українська Церква: Нариси з історії Української Православної Церкви / За ред. прот. Степна Ярма. – Т. 1-2. – Вінніпег, Канада, 1982. – 363 с.
- ¹³ Блохин В.С. История поместных Православных Церквей: Учеб. пособие. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2004. – С. 197.
- ¹⁴ Плічковський Никодим, протопресвітер. Нарис історії Української Православної Церкви. – Сідней-Аделаїда, Австралія, 1985. – С. 93-94.
- ¹⁵ Воронин О. Історичний шлях УАПЦ. – Кенсінгтон, США: Вид-во «Воскресіння», 1992. – С. 89.
- ¹⁶ Скурат К.Е. История Поместных Православных Церквей: Учебное пособие. В 2 т. – М.: Русские огни, 1994. – С. 298.
- ¹⁷ Блохин В.С. История поместных Православных Церквей: Учеб. пособие. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2004. – С. 198-199.
- ¹⁸ Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 року // Життя і Церква. Орган Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі – 1956 – № 2 – С. 22-23.
- ¹⁹ Губар Артур. Патріарший і Синодально-Канонічний Томос Вселенської Константинопольської Патріархії від 13 листопада 1924 року та його значення в історії Української Церкви // Православний вісник. – Вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 1998. – № 7-8. – С. 52-53.
- ²⁰ Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: в 4 т. – К.: 1998. – Т. 4. Ч. 2. – С. 36.
- ²¹ Світич О. Православна Церква в Польщі та її автокефалія – Буенос-Айрес, 1959. – С. 53.
- ²² Федорів Ю., свящ. Історія Церкви в Україні. – Торонто, 1967. – С. 299.
- ²³ Лист митрополита Діонісія до місцєблюстителя Московського Патріаршого Престолу // Мартирологія Українських Церков: У 4 т. – Т. 1: Українська Православна Церква: документи і матеріали, християнський самвидав України. – Балтимор, Торонто: Українське вид-во «Смолоскип» ім. Василя Симоненка, 1985. – С. 613-616.
- ²⁴ Представители Польской Православной Церкви о своем посещении Москвы // Журнал Московской Патриархии, 1947. – № 7. – С. 16-18.
- ²⁵ Хомчук Оксана. Церква поза Церковною огорожею. Розколи і руйнація

- Української Православної Церкви в пошуках Константинопольського визнання. – Чикаго; Іллінойс, 2002. – С. 198-203.
- ²⁶ Пінський Собор – організаційне та ієрархічне оформлення Української Автокефальної Православної Церкви // Мартирологія Українських Церков: У 4 т. – Т. 1: Українська Православна Церква: документи і матеріали, християнський самвидав України. – Балтимор, Торонто: Українське вид-во «Смолоскип» ім. Василя Симоненка, 1985. – С. 684-687.
- ²⁷ Заяви архієпископа Полікарпа в справі виступів проти нього Московської Патріархії // Мартирологія Українських Церков: У 4 т. – Т. 1: Українська Православна Церква: документи і матеріали, християнський самвидав України. – Балтимор, Торонто: Українське вид-во «Смолоскип» ім. Василя Симоненка, 1985. – С. 656-660.
- ²⁸ Звернення Архирейського Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату до Святійшого Варфоломія, Архiepіскопа Константинополя – Нового Рима і Вселенського Патріарха від 22 серпня 2000 року // Інформаційний Бюлетень. – Вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2000. – № 8. – С. 8-11.
- ²⁹ Звернення Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату до Всесвятійшого Вселенського Константинопольського Патріарха Варфоломія // Інформаційний бюлетень. – Вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2001. – Спецвипуск. – С. 20.
- ³⁰ Київський Патріархат – Помісна Українська Православна Церква. Історико-канонічна декларація. – К.: Вид. відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2007. – С. 40-46.
- ³¹ Духовний вибір українського народу: 1020 років хрещення Київської Русі: навч. посіб. / [упоряд. А. Смирнов]. – Острог: НаУОА, 2011. – С. 25-27.

SUMMARY

Sergiy Bashynskiy

The implementation of the resolutions of the Pinsk Orthodox Council in 1791 in the Patriarchal and Synodal-Canonical Tomos of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople on the 13th of November 1924 and their value for today's fighting for autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church

It's the historical overview and comparative analysis of the Pinsk Council in 1791 and of the Patriarchal and Synodal-Canonical Tomos of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople on the 13th of November 1924 and their value for the Orthodox Church in Ukraine on the way to its autocephaly. Considered the influence of the secular power on the proclamation of the autocephaly, the pro-Ukrainian element in the adopting of the aforecited documents and *the eligibility of the actions of the Ecumenical Patriarchate in the question of the proclamation of the autocephaly of the Ukrainian Church.*

Keywords: the Pinsk Orthodox Council in 1791, the Patriarchal and Synodal-Canonical Tomos of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople on the 13th of November 1924, the autocephaly, the Ecumenical Patriarchate, the Moscow Patriarchate, the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, the canonicity, bishop Victor (Sadkovskyy), metropolitan Dionysius (Valedynskiy).